

Ыран – Пётём тёнчери ватә сынсен кунё

100 сұл тултарчә кинемей

Феокиста Васильевна Соколова Юнкә ял тарәхәнчи Кәпас яләнче 1909 сұлхи сентябрэн 29-мешәнче хресчен сөмийнче суралнә. Вёсен сөмийи килти хушаләха аталантарниле таранса пурәннә. Хушаләхра 3 өне, 4 сысна, 2 паша, 16–18 сурәх, хур-кавакал, чәхсем пулнә. Кунпа пёрлех пыл хурчәсем те сахал мар пулнә. Ашшә Василий Платонович Атачкин пыл сутма та тухса сүренә. Сёр улми тата пыл ытларак чухне вәл вёсене Волгоград областе илсе кайса сутнә, унтан вара тырә тата таварланә пулә туняса килнә.

Чәваш Енре коллективизаци тума тытансан хушаләхри лашасемпе өнесене илсе тухса кайнә. Ашшә мөн вилличенех колхоза кёмен, «единоличник» пулса юлнә. Феокиста Васильевна вара хайән аппашәпе Марийәпа яланах колхоз өсәнче тарашнә.

1938 сұлта Феокиста Васильевна пёччен пурәнәкан икә ачаллә Петр Нилович Соколова качча тухнә. Ун чухне вәл Сөнтәрти хатәрлев кантурён уполномоченнәй пулса өсленә, типәнне пахча сымәс, қасатә валли сәм тата сар валли ытти продукци пухассипе өсленә.

1939 сұлта Феокиста Васильевна Петр Ниловичән Нина, 1940 сұлта Лева, кайран 1944 сұлта Людмила хәрә кун сутти курнә. Семьере 6 ача пулса тәнә. Петр Ниловичән аслә ывәлсәсем Алек-

сандрпа Леонид ку вәхата ситәнсе ситнә өнтә.

Кайран Александр Пермь хулине инженер-лесовода вөрәнме кайнә. Унтах вәл чәваш хөрне, инженер-лесоводах вөрәннә Аннәна тәл пулнә, сөмье саварса ывәлпа хәр суратса үстернә.

Леонид ывәлпә 1954 сұлта сөмье саварнә. Унан та ачасем суралнә. Вёсем вара тәп вьрантах пурәннә, Феокиста Васильевна мәнукәсене пәкса пурәннә.

Пёр суртра пурәнәкансен йышә пысәк пирки Петр Нилович Мән Сөнтәрте сурт-

йёр саварма шутлат. Хатәрлев кантурё те унтах пулнә. Сапла вара Феокиста Васильевна 1962 сұлта хайән ачисемпе сөнә сурта пурәнма кузнә.

Петр Нилович кайран сұл-йёр тавакан организацире өслеме тытаннә. Вёсем Шупашкар–Козьмодемьянск сұлне тавассипе тата юсассипе тарашнә, сак трассәпа иртекен Сундырка юхан шывә урлә кәпер тунә.

Петр Ниловичпа Феокиста Васильевна ачисем пурнәсра хайсен вьранне туннә, вөрәнсе тивөслә воспитани илнә. Вёсенчен хәшсәсем сөре көнә пулин те, вёсен өснә ачисем малалла тәсәсә.

Феокиста Васильевна пирки калас пулсан, вәл ыра та ашә кәмәллә, өсә юратакан сын. Хура-шурне хайән өмөрәнче сахал мар курнә. Вәл – Турра өненекен сын. Яланах чиркөвә сүренә. Сывләхә май панә чухне чиркү хөрәнче юрланә. Вәл каласа панә тарәх, нумай сұл пурәнәсси тәрәс апатланнипе, пылпа тата йүсә сәт продукчәсемпе усә курнипе сыхәннә. Чылай сұл хушиши вәл килти хушаләхра качакәсем тытса усранә.

Сак кунсенче вәл хайән 100 сұлхи юбилейне паллә турә. Унан сөмийи, сывәх таванәсем ача татах нумай сұл пурәнма ырләх-сывләх сунасә.

С. СОКОЛОВА.

Мән Сөнтәрсали.

Ёс стажә – 50 сұл

Василий Федорович тесен кам пөлмест пуль ача Москва-касси тарәхәнче? Ирсе, синкерлә 1943 сұлта сұл тәнчене килмелле сьрнә ача Турри. Вақса суралсан амәшән какар сөчә те пулман. Хаяр вәрса кунәсенче ялта сөме сәкарә те пулман тени пуш сәмахсем мар – Вақса амәшә чәмлак тумаләх та пулин сәкар шыраса висә кун ял тарәх сүренә. Анчах сөмелли тупайман. Ашшә вәрса тухса каяс умән туса сәкнә сәпкара тин сәс суралнә Вақук висә кун высәпа касәхнә пулин те макәрмасәр вьртнә. Ара, Смирновске. Висә кун мөн ситермелле-ши тесе юрәхлә апат шыраса сүренә амәшә. Унан чунтан тухакан куқсульне Турри курнә – таваттәмеш кунне вайә пөтнәрен хускалма пәрәхнә ачана валли какар сөчә анма пусланә.

Вәрса чарәнсан та высәллә-туталлә сұлсем сахал пулман Уйкас Хачәкра. Нушипе терчә вара пурин валли те лавөпех ситнә. Ялти пур ачапа пөрле ачаллах өсә күләннә Вақса. Йәләмра вутә каснә, уләхра утә сұлнә, тыррине те вьрнә – кахал ача тесе никам та калайман Вақсанә.

Вун ултә сұла ситсен каччә Саратоври киномеханиксен шукулне вөрәнме каят. Ун чухне ялта кино катартакан сын шурта пулнә. Ырә сын пулас тесех вөрәнме тарашнә вәл.

Кинопроекти техникнән пусласа сасә вайлатмалли хатәрәсем таранәх – пуринге те «пиллөк» палләпа вөрәнәт малтуртәмлә яш. Алла свидетельство илсен Турайәнче киномеханик пулса өслеме пуслат.

Сав самантранпа кәсех 50 сұл ситет. Сапла Василий Федоровичән ёс стажә икә сын валлилөх те пулат. Хәсметре тәнә хысән строитель пулса тарат. Вара өмөрөпех строительствәра өслет. Цех начальникә те пулса курат. Пенсие тухнә хысән та өслеме пәрәхмәст вәл. Халә «Передовик» хушаләхра пропрабра вай хурат.

Александр мәшәрәпе хөрпе ывәл ситәнтәрсә пурнәс сүлө сине таратнә. Халә мәнукәсемпе савәнса пурәнәсә. **(Хамәр инф.).**

Ватәсене саламларәс

«Ватә сын – таватә сын», «ватта хисепле – хәв та ватәлән», – тенә өмөртөнпех. Хисеплесчә ватәсене, пөтәм кәмәл ашшине вёсене парасчә. Вёсем пире пурнәс панә, үстернә, сұл сине кәларнә, темәнле йывәр пулсан та пире хуйхи-суйхине катартаман. Чун-чөререн тав вёсене.

Сак кунсенче Тойкилтәри пөтәмөшлө пөлү паракан тәп шукул учителә Н. Васильева тата ял библиотекин ертүси М. Николаева иккәмөшлө пиллөкмөш класс ачисемпе Шаптак яләнче пурәнәкан ватә сөмьене тәл пулчәс. Кашни киле кәрсә хисеплө ватәсемпе ашшән каласрәс, вёсене саламларәс. Библиотека ертүси сөнә хәсәтсемпе паллаштарчә, ватәсем валли вәл сөнә кәнесем те илсе пынә. Ачасем ватәсене савә-юрәпа савәнтарчәс, пурне те илемлө чечексем парнелерчәс.

Ватә сынсен куқсәсем те шывланчәс. Иртнине аса илсе М.А. Александрова, сүлөпе ялта чи ватти, куқсульпех макарчә. Апрельн 5-мешәнче вәл кәсал 91 сұл тултарчә, пурте хисеплөсә ача. Пурнәсә йывәр килнә сав Мария аппан. Вәрса вәхәтәнче нушине нумай курнә. Атәл леш өнче йывәс каснә, торф кәларнә сөрте өсленә. Аякри чукун сұл хәпартнә вьрансенче те вай хума тивнә унан. Сав йывәр сұлсене паянхи пекех аван аставать кинемей. Ывәлөпе кинне сухатни те хусса хучә ача.

Чунәсем хурланчәс пулин те, ватәсем ачасене канфетсемпе, куқәльпе хәнәлама манмарәс. Пан улмисем те ситерчәс. Пурте кәмәллә пулчәс, татах сәкән пек тәл пулсене кәтнине пөлтерчәс.

М. НИКОЛАЕВА.

Тойкилтә ялә.

Тавах эсә пурришән

Юратнә асанне, Зоя Ивановна Салтыкова, Сулав яләнче пурәнәт. Сав тери маттур, тарават, ыра кәмәллә вәл. 74 сұла ситрә пулин те, пөрре те ахаль лармасть: вьлөхчәрлөхпә апаланат, кил таврашәнчә тармашат.

Сәмәл пулман манән асаннен ачаләхә. Уйрәмах вәрса хысәнхи сұлсем йывәр пулнә. Аслисемпе тан өслеме тивнә, вөрәнме май пулман. Асанне таста та өсленә: фермәра пәрүсем пәхнә, Шупашкарти пир-авәр комбинатәнче тарашнә, колхозра складовщик пулса вай хунә.

Юратнә сыннәм өслеме кәна мар, канәвне усәллә ирттерме те пөлнә. Самаркәлах вәл Турай хөрне сүрме пусланә. Сав юрәсене вәл халә те аставать, хайән илемлө сассипе пире савәнтарат.

Хайән мәшәрәпе, Борис Николаевичпа, 5 ача пәкса үстернә, ура сине таратнә. Халә асанне 11 мәнукпа тата 5 кәсән мәнукәпе киленсе пурәнәт.

Юратнә асанне, элә Ватә сынсен кунә ячәпе сана чөререн саламлатәп. Сирәп сывләх, вай-хал, вәрәм өмөр тата телей сунатәп.

Настя САЛТЫКОВА, Турай шукулә, 9 класс.

Сәмәлләхсем те, канлөхпе ләпкәләх та кирлө

(Вёсә. Пусл. 1-мөш стр.).

– Төрлө саккунсемпе килешүллән ватәсене сәмәлләхсемпе тивөстәрес-си мөнле пырат?

– Кулленхи ашә сәмахпа пёрлех эпир ватәсене патшаләх паракан пуләшусемпе вәхәтра тивөстәресипе тимлетпәр. «Ветерансем сичен» федераллә саккунпа килешүллән кәна қасал 550 сынна валли 1 миллион та 585 пин тенкә ытла сак тәллөвпе усә курнә.

Савән пекех «РФ инвалидсене социаллә хүтлөх параси» федераллә саккунпа килешүллән тепәр 2010 сын патшаләх пуләшәвне илет. Паянхи кунә 6 миллион тенкәне яхән укса-тенкәпе тивөстәренә.

Пирән районга Чәваш Республика «Вәрса вәхәтәнчи тыл өсчәнөсемпе өс ветеранөсене социаллә хүтлөх параси» саккунпа килешүллән патшаләх пуләшәвне илекенсем те йышлә. Сак тәллөвпе 19 миллион тенкәне яхән ватә сынсем патне ситнә.

Районга савән пекех 1502 сын «Граждансен уйрәм категориөсене пурәнмалли суртйөрипе коммуналлә пуләшусемшән тәлөссинче социаллә пуләшу параси сичен» сак-

кунпа килешүллән сәмәлләхсемпе усә курат. Қасалхи март уйахәнче 2005 сұлхи январән 1-мөшөччен транспортпа тивөстәремелли учета тәнә 8 инвалид автотранспортшән компенсаци илчә. Семьене тарантараканө вилнә 2 сар служащийән сөмийсене суртйөре юсама уксан парса пуләннә. Тепәр 3 вәрса инваличә сурт-йөр туняма социаллә түлев илме право паракан свидетелствөсәсене тивөстә.

– Ватә сынсене төрлө мероприятисем йөркелесе параси мөнле пулса пырат?

– Ватәсене маларах асаннә пуләшусемсәр пуснә төрлө мероприятисем те питә кирлө. Вёсене пөрле ларса каласма, чунөсене усса пама условисем тума тарашатпәр. Ку тәлөшпә эпир ветерансен канәшәпе (ертүси М.В. Виноградова), Пенси союзөпе (ертүси В.С. Краснов), инвалидсен районти организациөпе (ертүси А.Н. Николаева), реабилитациленнисемпе өслекен ассоциаципе (ертүси Н.П. Клементьев), куқ курманнисен обществин районти уйрәмөпе (ертүси А. Михайлова) сыхәнса өслетпәр. Мероприятисене район администрациөн өс планөпе килешүллән пусләхпа каласса татәлса туса пы-

ратпәр. Каламалла, Юрий Александрович ваттисен ыйтәвөсене яланах пысәк тимлөх уйарат.

Қасалхи сұла эпир Т. Трифанована 101 сұл тултарнә ятпа саламланнипе пусларәмәр. Ун хысәнәх И. Васюхина, Аслә Отечественнәй вәрса участникне, 85 сұлхи юбилейпа саламларәмәр.

Қасалхи сұлән сөнөлөх те пур – ветерансен хөрне йөркелесе яни. Хора туса хунәранпа вара пәр концерт кәна иртмерә. Районти сценәсем сичне кәна мар, республикари спорт-конкурса та хутшәнчә вәл.

Кашмашри Алжировсен сөмийи «Юратупа шанчәкпәх» ордена тивөсипе те қасалхи сұл паларәмлә.

Ватә сынсем те төрлө конкурссене яланах хутшәнасчә. Сәкә та вёсене питә килөшет. Вёсем обществәран айкинче тарса юлмасчә. Төрлө уявсене активлә ирттерессине йәләнә кәртнә өнтә. Сәмахран, Мән Сөнтәрти ваттисен тата инвалидсен суртәнче пурәнәкансем Пөтәм төнчери хәрапәмсән, Таван сөршывән хүтөлөвшин кунөсене сәс мар, Илле кунне те сак пророка сума суса уявласчә.

Нумай пулмасть Пенсифончән уйрәмөпе тата район-

ти социаллә пуләшу паракан центрпа пөрле инсөрех вьранснә ялсенче тәл пулусем ирттертөмөр. Ватә сынсене сөнү-канаш парасипе тимлерөмөр.

– Нина Пантелеевна, мероприятисене ирттерме пуләшса пыракансем тупәнәсә-и тата?

– Ырә сынсем сук мар. Ватә сынсене пуләшма ыйтсан, районти предприятисен ертүсисем хирөслени пулман. Ял тарәхәсен администрациөсем те пире пуләшсах пырасчә. Ватәсене концертсемпе савәнтарма пуләннәшән Ю.Н. Жүков композитора, Муркашри Культура сурчән ертүсине Ф.Ф. Григорьевана тав таватпәр. Савән тивөх библиотекә системнөчә вай хуракансене те ыра сәмахпа асанмалла. Тавах пурне те. Сапла пөрле өсленипе сәс малалла кайма пулат.

– Нина Пантелеевна, ватә сынсене уяв кунө умән мөн суннә пулаттәр?

– Чи малтанах ватә сынна тимлөх, ашә сәмах, әнлануләх кирлө. Вёсене манән яланах канлөх те ләпкәләх сунас килет. Вёсен пурин те ачисемпе тата мәнукәсемпе савәнса пурәнмалла пултәр.

Н. НИКОЛАЕВА

калақнә.

Ана ял-йыш хисеплет

са пурәнәт. «Тавах, күршөсем пурте лайхә сынсем, пуләшсах тарасчә», – тет вәл. Ләпкә та тирпейлө кинемей хай те пуләшма тарашать вёсене.

Анастасия Викторовнапа каласас тесе эпә Шаптак ялне ятарласа кайрәм. Килте ача кураймарәм, күршөсем патәнче иккен. Вәл унта сөр улми шуратса ларат.

Вәрса сүлөсене аса илсе хурланчә. «Куртам, курман мар хуйхине», – каласәва пусларә вәл.

Ултә сұл тултарсанах пөччен өне пәхма сүренә. Ашшә утарта өсленә май утарсә өснә хәнәхнә. Ашшә вәрса тухса кайсан, сөмийпех утар өснә күләннә. Сәр хөрринче окопсем те чавнә Анастасия Викторовна. 1942 сұлта Иваново хулине илсе кайнә ача. Унта чукун сұл линине сарнә сөрте өсленә сәмрәк хәр. Кашни кун сәк йывәр өсрә: сивөре те, юр-сумәр айәнче те. Сөнтөрү кунне суралнә ялта кәтсе илнә, сав вәхәтра колхозри уй-хир бригадинче өсленә вәл.

Анастасия ашшә вәрсаран

хәрах урасәр таврәнәт, мөн ватәличен утартах өслет. Виктор Лукич пек аста та пултаруллә сынсене халәхра ылтән алавлә тенә. Вәл тума пөлмен өс те пулман. Сөтел-пукан, сывәрмалли краватьсем, чүрече рамисем, шыв сөклемелли илемлө витресем, эрешлө куркасемпе кашәксем... Паянхи кунә ситичен пурәннә пулсан унан өсчәнөччен пысәк выставка йөркелеме пулатчә пул. 90 сұлта унан чөри тапма чарәнәт. Анастасия амәшә 80 сұла ситсен чирлесе вилет.

Сак ялах качча тухнә пулсан та, упәшки киревсәр пулинпе сие юлнә сәмрәк хәрапәм киле таврәнәт; сөмье пурнәсә әнмасть.

Ача сураласса кәтнә вәхәтра та, Ваня ывәлнә суратсан та килте ларса курман вәл. Сөмөрлө вәрманөнче вутә каснә чухне висә метрлә юмансене машинәсем сине тиенә, пәккәпа метр сарлакаш йывәссене татнә, колхозра өсленә чух Шупашкарпа Етәрне хулисене лашапа патшаләх валли тырә лөснә. Йәләмра, чукун сұл сарнә сөрте, Сөнә Шупашкарти